

Keski-Pohjanmaan alueellinen ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2026-2029

Sisältö

- Taustaa
- Ehkäisevää päihdetyötä ohjaava lainsäädäntö, strategiat ja ohjelmat
- Päihteiden käytöltä suojaavat tekijät ja riskitekijät
- Päihdehaittojen riskiä ennakoivia ja selittäviä tekijöitä
- Päihteiden käytön vaikutus hyvinvointiin
- Ehkäisevä päihdetyö sosiaali- ja terveystaloudissa
- Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Soitessa ja yhdyspinnoilla
- Alueellinen päihdetilannekuvaus sekä ehkäisevän päihdetyön painopisteet ja toimenpiteet hyvinvointialue Soitessa
- Lopuksi
- Lähteet ja kirjallisuutta
- Tilastotietoa

Taustaa

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soiten alueellinen ehkäisevän päihdetyön suunnitelma vuosille 2026-2029 on osa hyvinvointialueen alueellista hyvinvointikertomusta 2025 sekä –suunnitelmaa vuosille 2026-2029. Suunnitelma tukee hyvinvointialueen strategista tehtävää; edistää väestön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta läpi elämän.

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) velvoittaa hyvinvointialueita suunnittelemaan ja raportoimaan ehkäisevän päihdetyön toteuttamista. Lain mukaan ehkäisevä päihdetyö kattaa alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen haittojen ehkäisyn.

Ehkäisevä päihdetyö on osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä (HYTE). Sen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä raha- ja digipelaamisen aiheuttamia haittoja yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla. Työn tavoitteena on myös lisätä ymmärrystä päihteiden käytöstä ja niihin liittyvistä ilmiöistä sekä edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä asioissa.

Laadukkaan ehkäisevän työn peruspilareita ovat tutkittu tieto, pitkäjänteisyys ja koordinaatio. Työtä tehdään vahvistamalla suojaavia tekijöitä sekä vähentämällä riskitekijöiden vaikutusta.

Tämä suunnitelma kokoaa yhteen päihteiden käyttöön ja rahapelaamiseen liittyvän ajantasaisen tilannekuvan alueeltamme sekä yhteistyössä valitut toimenpiteet haittojen ehkäisemiseksi. Suunnitelmassa kuvataan ehkäisevän päihdetyön lainsäädäntö, kansallinen ohjaus, nykyiset rakenteet kansallisesti että alueellisesti sekä alueen päihdetilanne. Varsinaiset toimenpiteet, vastuutahot ja mittarit esitetään taulukkomuodossa.

Ehkäisevän päihdetyön valtakunnallista ohjausta johtaa Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa työn kansallisesta kehittämisestä ja ohjauksesta. Lupa- ja valvontavirasto (LVV) tukee ja valvoo lain toimeenpanoa hyvinvointialueilla ja kunnissa. Keski-Pohjanmaalla alueellisen ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista vastaa Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soite, järjestämisen palveluiden TKIO ja osallisuus –toimintayksikkö.

Suunnitelma sisältää sekä hyvinvointialueen omat toimenpiteet että yhteistyössä kuntien, järjestöjen, oppilaitosten, seurakuntien ja muiden toimijoiden kanssa toteutettavat toimet. Tavoitteena on vahvistaa ehkäisevän päihdetyön rakenteita, lisätä asukkaiden osallisuutta, parantaa viestinnän suunnitelmallisuutta ja hyödyntää vaikuttavia menetelmiä.

Suunnitelma on tehty yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja eri tahot voivat sitä hyödyntää, kuten esimerkiksi kunnat sekä järjestö-, seurakunta- ja oppilaitostoimijat.

Uusi kansallinen ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma vuosille 2026-2035 valmistuu alkuvuodesta 2026 ja sen linjaukset huomioidaan suunnitelman toimeenpanossa.

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen strateginen missio on ”Hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta läpi elämän arvostavasti, vastuullisesti, yhteistyössä ja rohkeasti uudistuen.”

Ehkäisevää päihdetyötä ohjaava lainsäädäntö, strategiat ja ohjelmat

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) ohjaa päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi tehtävää työtä. Työ kattaa alkoholi-, huumausaine- ja rahapelihaittojen sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ehkäisyn ja vähentämisen.

Lain tavoitteena on edistää terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa, varmistaa ehkäisevän päihdetyön edellytykset koko maassa sekä tukea erityisesti kuntia ja alueita kehittämään ehkäisevää päihdetyötä. (Taulukko 1. Keskeiset velvoitteet hyvinvointialueille ja kunnille.)

Lakisääteisen ehkäisevän päihdetyön suunnitelman täytyy pohjautua vahvasti 523/2015 -lakiin, sen täydentävään lainsäädäntöön (alkoholi, tupakka, huumausaineet, sote-lait) ja Kansalliseen päihde- ja riippuvuusstrategiaan (STM), jonka painopiste on ennaltaehkäisyssä, varhaisessa tuessa sekä palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden parantamisessa, haittojen vähentämisessä ja hyvinvoinnin edistämässä sekä Kansallisen ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmaan 2026-2035 (THL), joka tukee ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain toimeenpanoa antaen suuntaviivat kansalliselle sekä alueilla että kunnissa tehtävälle työlle.

Taulukko 1. Keskeiset velvoitteet hyvinvointialueille ja kunnille (mukailtu THL:n 2022 laatimasta koonnista)

TEHTÄVÄ	KUVAUS
Suunnittelu ja seuranta	Ehkäisevän päihdetyön sisällyttäminen hyvinvointisuunnitelmiin ja vuosittaisiin neuvotteluihin
Päihdeolojen seuranta	Tiedon keruu ja analysointi alueittain ja väestöryhmittäin
Viestintä	Tiedottaminen päihde-, tupakka-, nikotiini- ja rahapelihaitoista
Osaamisen lisääminen	Koulutukset ja ohjeistukset henkilöstölle
Hallinnonalojen yhteistyö	Toimien edistäminen eri hallinnonaloilla ja viranomaisten kanssa
Yhteensovittaminen	Kunnan, hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden yhteistyö
Osallistumismahdollisuudet	Asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien tukeminen haittojen vähentämiseksi

Hyvinvointialue varmistaa ehkäisevän päihdetyön tehtävien toteutumisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä tukee alueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön lakisääteisten tehtävien toteuttamisessa ja kehittämisessä. Työn vaikuttavuuden lisäämiseksi on tärkeää tehdä sitä yhteistyössä ja samansuuntaisesti. Ehkäisevä päihdetyö on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä.

Päihteiden käytöltä suojaavat tekijät ja riskitekijät

Ihmisen käyttäytymisen, uskomusten ja asenteiden takana on suuri joukko erilaisia suoja- ja riskitekijöitä, jotka heijastavat elin- ja toimintaympäristöissä tapahtuvien tekijöiden yhteisvaikutusta. Näitä osatekijöitä ovat perinnölliset tekijät ja yksilön ominaisuudet, perhe, ikätoverit, koulu, harrastukset sekä yhteiskunta ja yhteiskunnalliset rakenteet.

Jotta ehkäisevän päihdetyön toimenpiteitä kohdistetaan oikein, on tärkeää tunnistaa päihteiden käytöltä suojaavia tekijöitä ja päihteiden käytölle altistavia riskitekijöitä ja pyrkiä vaikuttamaan niihin.

Suojaavat tekijät ovat yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan piirteitä, jotka ehkäisevät tai vähentävät riskiä päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön tai rahapelaamisen aloittamiseen tai ongelmien syntyyn.

Riskitekijät puolestaan ovat yksilön, lähipiirin tai yhteiskunnan piirteitä, tilanteita tai tapahtumia, jotka tietyissä olosuhteissa lisäävät päihde- tai peliongelman todennäköisyyttä.

(THL 2022 Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille).

Suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi:

- turvallinen ja kannustava kasvuympäristö, kasvuja tukeva varhaiskasvatus ja perusopetus
- hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot
- turvalliset ja luottamukselliset sosiaaliset suhteet
- vallitseva päihteisiin ja muihin riippuvuuksiin liittyvä kulttuuri, eli päihde-, tupakka- ja nikotiini- sekä rahapelihaittoja ehkäisevät ja stigmaa purkavat asenteet
- päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden tai rahapelien vaikea saatavuus (esim. tiukka ikärajakontrolli)

Riskitekijöitä ovat esimerkiksi:

- kasvuympäristön monimuotoiset ongelmat, kuten väkivalta ja laiminlyönnit sekä turvattomuus ja osattomuus
- lähisuhdeväkivalta
- toimeentulon tai työllistymisen ongelmat
- äkilliset elämäntilanteiden muutokset
- yksinäisyys, heikot sosiaaliset suhteet, sairastuminen
- vallitseva päihteisiin myönteisesti suhtautuva kulttuuri
- päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden tai rahapelien helppo saatavuus

Päihdehaittojen riskiä ennakoivia ja selittäviä tekijöitä

Ohessa oleva indikaattoriryhmä on osa päihdeavainindikaattoreita. Kokonaisuuden avulla voidaan koostaa tilannekuva päihdehaittoja ennakoivista tai selittävästä tekijöistä. Tutkimukset osoittavat, että hyvinvointiongelmien kasautuminen helposti ja päihdehaittoja esiintyy enemmän alemmissa sosioekonomisissa luokissa. Esimerkiksi koulutuksen puute, työttömyys tai toimeentulovaikeudet lisäävät haitallisen päihteen käytön riskiä.

Päihdehaittojen riskiä ennakoivia ja selittäviä tekijöitä – seurattavat indikaattorit	Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	Koko maa
Asunnottomat yksin asuvat / 1 000 asukasta vuonna 2024	0,2 ↓	0,7 ↑
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0 - 17-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (THL) vuonna 2024	1,4 ↑	1,6 ↔
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä vuonna 2024	6,2 ↓	8,1 ↓
Koulutustasomittain vuonna 2024 (Isompi luku, sitä pidempään kouluttautunut)	358,6 ↑	398,9 ↑
Toimeentulotukea saaneissa kotitalouksissa asuvat henkilöt, % asukkaista vuonna 2024	4,4 ↓	6,7 ↓
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä vuonna 2024	6,8 ↓	5,8 ↓
Työttömät, % työvoimasta vuonna 2024	8,5 ↑	10,8 ↑

Keski-Pohjanmaan tilanne on monilla indikaattoreilla koko maata parempi, ja erityisesti matala asunnottomuus, vähäisempi koulutuksen ulkopuolelle jääminen sekä pienempi toimeentulotuen tarve vahvistavat alueen hyvinvointiperustaa. Samalla työkyvyttömyyseläkkeiden muuta maata korkeampi taso ja työttömyyden nousu muodostavat merkittäviä päihdehaittojen riskitekijöitä, jotka on tärkeä huomioida.

Päihteiden käytön vaikutus hyvinvointiin

Ohessa oleva indikaattoriryhmä on osa päihdeavainindikaattoreita. Kokonaisuuden avulla voidaan koostaa tilannekuva päihteiden käytön vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin ja elämään.

Suomessa eri väestöryhmien terveyserot ovat suuria. Alkoholin liikkakäyttö on yksi keskeisimmistä suomalaisten terveysuhista. Terveyshaittojen lisäksi käytöstä voi seurata myös suuri määrä erilaisia sosiaalisia ongelmia, kuten riitoja, väkivaltaa ja lasten laiminlyöntiä sekä taloudellisia ongelmia tai ongelmia työelämässä.

Seurattavat indikaattori	Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	Koko maa
Alkoholikuolemat, menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 25 - 80 vuotta / 100 000 vastaavan ikäistä, pienituloiset vuonna 2023	1953 ↑	2760 ↓
Alkoholikuolleisuus / 100 000 asukasta vuonna 2023	23,6 ↑	31,0 ↑
C-hepatiitti-infektioita (kaikki tartuntatavat yhteensä) / 100 000 asukasta vuonna 2024	14,8 ↓	19,0 ↓
Raskauden aikana tupakoineet, % synnyttäjistä vuonna 2024	5,8 ↓	6,3 ↓
Raskauden ensimmäisen kolmanneksen jälkeen tupakoineet, % synnyttäjistä vuonna 2024	2,6 ↓	2,7 ↓
Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset/1000 asukasta vuonna 2024	6,2 ↑	8,1 ↑
Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset / 1000 asukasta vuonna 2024	5,3 ↑	4,8 ↔
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset/1000 asukasta vuonna 2024	3,3 ↑	2,8 ↔
Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat / 1000 asukasta vuonna 2024	3,6 ↓	2,2 ↓
Päihteiden vaikutuksen alaisina tehdyistä väkivaltarikoksista syylliseksi epäillyt / 1 000 asukasta vuonna 2024	2,0 ↓	1,5 ↓

Keski-Pohjanmaalla näkyy sekä vahvuuksia että huolta herättäviä kehityssuuntia. Alueen selvä vahvuus ovat koko maan keskitasoa matalammat päihdemenetykset sekä miehillä että naisilla. Päihteisiin liittyvä rikollisuus on kuitenkin osin kasvussa, ja päihteisiin liittyvä sairastavuus on korkeampi kuin Suomessa keskimäärin. Toisaalta tupakointi raskauden aikana sekä C-hepatiittitartunnat ovat vähentyneet ja kehittyneet myönteiseen suuntaan.

Ehkäisevä päihdetyö sosiaali- ja terveyspalveluissa

- Sosiaali- ja terveyspalvelut tavoittavat ihmisiä elämänkaaren eri vaiheissa, erilaisissa elämäntilanteissa ja sairauden, tapaturman tai kriisin sattuessa.
- Palveluissa tehtävä ehkäisevä päihdetyö sisältää yleisen eli universaalien ehkäisevän työn ja riskiehkäisyyn sekä haittojen ehkäisyyn ja vähentämisen. Ehkäisevää työtä tehdään myös erityistason päihde- ja mielenterveyspalveluissa sekä sosiaalihuollossa haittojen vähentämisen ja kuntoutuksen tai arjen tuen osana.
- Ihmisiä voidaan tavoittaa laajasti ilman asiakkuutta esimerkiksi verkko- tai neuvontapalveluissa ja sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottaman viestinnän keinoin.
- Päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön tai rahapelaamiseen liittyvä huoli voidaan ottaa puheeksi myös järjestöjen tai esimerkiksi kunnan sivistustoimen kanssa yhteistyössä toteutettavissa palveluissa. Puheeksioton ei siis tarvitse tapahtua sairaanhoitajan vastaanotolla, vaan sen voi tehdä esimerkiksi harrastustoiminnan ohjaaja.
- Alla esimerkki ehkäisevästä päihdetyöstä sosiaali- ja terveyspalveluissa tai yhdyspintapalveluina teoksesta ”Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille”.

Yleinen ehkäisy ja oma apu

- Hyvinvoinnin ylläpitoon ja muutokseen motivoiva viestintä
- Neuvonta ja ohjaus
- Yleinen vanhemmuuden tuki
- Erilaiset verkkopalvelualustat, kuten mielenterveystalo.fi, omaolo.fi, päihdelinkki.fi,
- Oma-apu, kuten neuvontapuhelut, chat-palvelut ja erilaiset sovellukset

Riskiehkäisy

- Puheeksiotto, varhainen tunnistaminen ja mini-interventio/lyhytneuvonta
- Kohdennettu neuvonta ja tuki
- Kohdennettu vanhemmuuden tuki
- Läheisen tilanteen selvittäminen ja tuki
- Viestintä riskeistä, haitoista ja tarjolla olevasta tuesta
- Palveluohjaus

Haittojen ehkäisy ja arjen tuki

- Päiväkeskukset
- Huumeita käyttävien ihmisten terveysneuvontapisteet käyttövälineiden vaihtoineen
- Muut matalankynnyksen palvelut
- Vertaistuki

Hoito ja kuntoutus

- Samanaikaisten ongelmien tunnistaminen
- Vertaistuki
- Elämäntaparyhmät

Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Soitessa ja yhdyspinnoilla

Hyvinvointialueella ja kunnissa tehtävä ehkäisevä työ perustuu säädöksiin, sopimuksiin ja strategisesti ohjaaviin asiakirjoihin. Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella ehkäisevän päihdetyön koordinointi ja suunnittelu on osa laajempaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuutta, jonka koordinoinnista vastaa Järjestämisen palveluiden TKIO ja osallisuus toimintayksikön HYTE-tiimi yhdessä hyvinvointialueen HYTE-työryhmän kanssa.

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään monialaisesti ja yhteistyössä hyvinvointialueen, kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa hyödyntäen esimerkiksi PAKKA-toimintamallia. Yhdyspintatyötä tehdään yhteistyösopimuksessa määritellyssä alueellisessa ehkäisevän työn verkostossa sekä muissa yhdyspintatyöryhmissä, kuten MiePäVäki-verkostotyöryhmässä.

Ehkäisevässä päihdetyössä vahvistetaan asukkaiden osallisuutta hyödyntämällä eri kohderyhmien näkemyksiä ja kokemuksia toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa, jotta toimenpiteet ovat vaikuttavia ja paikallisiin tarpeisiin vastaavia.

Ehkäisevän päihdetyön koordinaattori hyvinvointialueella

- Vastaa ehkäisevän työn kokonaisuuden koordinoinnista ja suunnittelusta
- Tukee kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa
- Koordinoi henkilöstön osaamista ehkäisevän työn näkökulmasta ja ehkäisevän työn toteutumisesta sosiaali- terveyspalveluissa
- Seuraa ja viestii alueellisesta päihdetilanteesta säännöllisesti

Tavoitteena on, että ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan kaikissa sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Järjestöt tekevät paljon ehkäisevää päihdetyötä. Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry koordinoi Ehkäisevän päihdetyön verkostoa (EPT-verkosto), johon kuuluu 63 merkittävintä ehkäisevän päihdetyön asiantuntijajärjestöä.

Alueellinen päihdetilannekuvaus sekä ehkäisevän päihdetyön painopisteet ja toimenpiteet hyvinvointialue Soitessa

Päihdetilannekuvaus: päihteet, nikotiinituotteet, soite huumeet ja rahapelaaminen Keski-Pohjanmaalla

1. Päihteiden käyttö (alkoholi)

- Päihteiden käyttö on useilla ikäryhmillä laskussa, mutta alkoholin liikkakäyttöä esiintyy edelleen kaikissa elämänvaiheissa, eri syistä ja eriasteisin vaikutuksin.
  - Nuorilla alkoholin käyttö on vähentynyt ja raittius lisääntynyt.
  - Työikäisillä liikkakäyttö on hieman vähentynyt, mikä on myönteinen kehityssuunta.
  - Ikääntyneillä alkoholinkäyttö on sen sijaan kasvanut, ja liikkakäyttö tuo esiin kasvavaa terveysriskiä.
- Yhteinen huomio:**
- Alkoholin käyttö tulee ottaa systemaattisesti puheeksi kaikissa palveluissa ja kaikissa ikäryhmissä, mutta syyt ja riskit eroavat ikäryhmittäin.

2. Nikotiini ja tupakatuotteet

- Nuorten tupakointi ja nuuskan käyttö ovat vähentyneet, mutta nikotiinipussien käyttö lisääntyy voimakkaasti, erityisesti tytöillä ja toisen asteen opiskelijoilla.
  - Työikäisillä päivittäinen tupakointi ja nikotiinituotteiden käyttö ovat hieman vähäisempiä kuin koko maassa.
  - Ikääntyvillä (65+) tupakointi on erityisesti naisilla yleisempää kuin valtakunnallisesti.
- Yhteinen huomio:**
- Nikotiinituotteiden käyttö on voimakkaasti polarisoitunut ilmiö – nuorilla korostuvat uudet tuotteet (nikotiinipussit), ikääntyvillä perinteiset (tupakka).
  - Ehkäisyn ja puheeksioton tulee huomioida tuoteryhmäkohtaiset erot eri ikäryhmissä.

3. Huumeiden käyttö ja kokeilut

- Nuorilla huumeiden kokeilu on kääntynyt laskuun, ja Keski-Pohjanmaa on valtakunnallista tasoa matalammalla.
  - Työikäisillä ja ikääntyneillä huumeiden käyttöä esiintyy, mutta riskit liittyvät ennen kaikkea sekakäyttöön, lääkkeiden väärinkäyttöön ja toimintakyvyn heikkenemiseen.
- Yhteinen huomio:**
- Varhainen tunnistaminen ja riskikäytön ehkäisy ovat kaikkien ikäryhmien kohdalla keskeisiä, mutta painotukset vaihtelevat:
  - nuorilla ehkäisy ja varhainen keskustelu
  - työikäisillä hoitoonohjaus
  - ikääntyneillä kokonaisterveyden seuranta ja lääkityksen arviointi

4. Rahapelaaminen

- Nuorilla rahapelaaminen ei ole kokonaisuutena merkittävästi muuttunut, mutta pojat ja lukiolaiset korostuvat riskiryhmänä.
  - Työikäisillä rahapelaaminen on yleisempää kuin koko maassa, sekä miehillä että naisilla.
  - Ikääntyvillä rahapelaaminen on erityisesti 65+ -vuotiailla naisilla valtakunnallista tasoa yleisempää.
- Yhteinen huomio:**
- Rahapelaamisen ehkäisyssä on huomioitava sukupuolierot, sillä pojat, miehet ja ikääntyvät naiset ovat selkeimmät riskiryhmät.
  - Kaikissa ikäryhmissä rahapelaamisen haitat voivat jäädä piiloon ilman aktiivista puheeksiottoa.

Lapset ja nuoret 1/2

Keski-Pohjanmaan nuorilla näkyy **selvästi myönteinen kehitys** päihteiden ja huumeiden käytössä, mutta **nikotiinipussit ja sukupuolten erot** (tyttöjen nikotiinituotteet, poikien rahapelaaminen) **ovat keskeisiä nousevia huolenaiheita.**

Lapset ja nuoret – seurattavat indikaattori	Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	Koko maa
Ei käytä alkoholia, (%) 8. ja 9. luokan oppilaista vuonna 2025	75,0 ↑ Pojat 73,0 ↑ Tytöt 77,0 ↑	71,0 ↑ Pojat 70,0 ↑ Tytöt 71,0 ↑
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, (%) 8. ja 9. luokan oppilaista vuonna 2025	5,0 ↔ Pojat 7,0 ↑ Tytöt 3,0 ↓	7,0 ↓ Pojat 8,0 ↓ Tytöt 6,0 ↓
Käyttää päivittäin tupakkaa, sähkö tupakkaa, nuuskaa tai nikotiinipusseja, (%) 8. ja 9. luokan oppilaista vuonna 2025	9,0 ↑ Pojat 12,0 ↔ Tytöt 6,0 ↑	10,0 ↓ Pojat 11,0 ↓ Tytöt 8,0 ↓
Käyttää nikotiinipusseja päivittäin, (%) 8. ja 9. luokan oppilaista vuonna 2025	7,0 ↑ Pojat 11,0 ↑ Tytöt 4,0 ↑	6,0 ↑ Pojat 9,0 ↑ Tytöt 4,0 ↑
Pelaa rahapelejä viikoittain, (%) 8. ja 9. luokan oppilaista vuonna 2025	4,0 ↔ Pojat 7,0 ↔ Tytöt 0,0 ↓	6,0 ↑ Pojat 11,0 ↑ Tytöt 1,0 ↔
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, (%) 8. ja 9. luokan oppilaista vuonna 2025	3,0 ↔ Pojat 4,0 ↑ Tytöt 2,0 ↓	6,0 ↓ Pojat 8,0 ↓ Tytöt 5,0 ↓
Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa, (%) 8. ja 9. luokan oppilaista vuonna 2025	1,0 ↔ Pojat 2,0 ↔ Tytöt 0,0 ↓	4,0 ↓ Pojat 5,0 ↓ Tytöt 3,0 ↓

Lapset ja nuoret 2/2

Vaikuttavuusmittareina käytetty seuraavia: päihteet (alkoholi, tupakka, huumeet) ja peliriippuvuus. Kaikki Keski-Pohjanmaan hyvinvointisuunnitelman seurantaindikaattorit löytyvät seuraavasta linkistä: [Hyte-mittaristo Keski-Pohjanmaa Microsoft Power BI –sivulla.](#)

Lapset, nuoret ja perheet			
Päätavoitteet lapsille ja nuorille - Lasten ja nuorten terveystaidot paranevat - Terveyserot kaventuvat erityisesti haavoittuvissa perheissä		Toimenpide lapset, nuoret ja perheet: Lisätään lasten ja nuorten arkeen terveellisiä elämäntapoja tukevia rakenteita ja mahdollisuuksia	
Välitavoite	Toimenpide	Vastuutahot/Yhteistyötahot	Mittarit
Ehkäistään päihteiden käytön aloitusta ja nuorten riippuvuuskäyttäytyminen vähenee (alkoholi, nikotiinituotteet, huumeet, peli/nettiriippuvuus)	- Edistetään puheeksiottoa, ohjausta ja seurantaa - Tuen ja palveluiden saavutettavuuden parantaminen - Koulutukset ammattilaisille. Tiedon ja osaamisen lisääminen ammattilaisille ja vanhemmille. - Ajantasainen, tietoon perustuva ja kohderyhmälle suunnattu viestintä - Kehitetään ja osallistutaan verkostoyhteistyöhön - Kehitetään sisäistä tiedolla johtamista ja raportointia	- Vastaanottopalvelut, neuvola, suun terveydenhuolto, koko hyvinvointialue, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: Kunnat, EHYT ry, Kokkolan ensi- ja turvakoti - Vastaanotto, mielenterveys- ja riippuvuuspalvelut, mielenterveys- ja riippuvuustyön sosiaalipalvelut, kuntoutuksen aikuisten alueelliset palvelut, TKIO ja osallisuus. - Koulutuspalvelut, koko hyvinvointialue, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: Kunnat, EHYT ry - Viestintä ja markkinointi, koko hyvinvointialue, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: mm. MiePäVäki verkostotyöryhmä - TKIO ja osallisuus, koko hyvinvointialue. Yhteistyötahot: mm. MiePäVäki verkostotyöryhmä - Tilastotiimi ja TKIO ja osallisuus, koko hyvinvointialue	- Puheeksioton, mini-interventioiden määrä - Hoitoon pääsy, matalan kynnyksen tukipalvelut - Koulutusten määrä/osallistujat - Viestinnän määrä/kampanjat/tapahtumat - Yhteishankkeet, yhteistyöryhmät - Tiedolla johtamisen toimenpiteet

Työikäiset/20 - 64- vuotiaat 1/2

Keski-Pohjanmaalla työikäisten alkoholin liikkakäyttö on valtakunnallista vähäisempää ja laskussa, mutta nikotiinituotteiden ja erityisesti rahapelaamisen yleisyys korostaa tarvetta varhaiselle tunnistamiselle, ohjaukselle ja kohdennetulle tuelle.

Työikäiset – seurattavat indikaattorit	Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	Koko maa
Alkoholikuolleisuus 20 - 64-vuotiailla / 100 000 vastaavan ikäistä vuonna 2024	20,3 ↓ Miehet 28,1 ↓ Naiset 12,0 ↓	25,7 ↓ Miehet 38,3 ↓ Naiset 12,4 ↓
Päivittäin tupakka- tai nikotiinituotteita käyttävien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat vuonna 2024	17,0 ↓ Miehet 23,1 ↓ Naiset 10,1 ↓	17,3 ↑ Miehet 22,9 ↑ Naiset 11,5 ↓
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat vuonna 2024	9,4 ↓ Miehet 11,7 ↓ Naiset 6,9 ↓	10,2 ↓ Miehet 11,3 ↓ Naiset 10,2 ↓
Päivittäin nuuskaavien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat vuonna 2024	2,5 ↓ Miehet 4,7 ↓ Naiset 0,0 ↓	2,5 ↓ Miehet 4,3 ↓ Naiset 0,5 ↓
Alkoholia humalahakuisesti käyttävien osuus (AUDIT-1k) (%), 20 - 64-vuotiaat vuonna 2024	8,4 ↓ Miehet 13,2 ↓ Naiset 2,1 ↑	9,8 ↓ Miehet 15,8 ↓ Naiset 3,4 ↓
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 20 - 64-vuotiaat vuonna 2024	25,6 ↓ Miehet 31,4 ↓ Naiset 17,8 ↓	27,9 ↓ Miehet 33,8 ↓ Naiset 21,5 ↓
Kannabista 12 viime kuukauden aikana käyttäneiden osuus (%), 20 - 64-vuotiaat vuonna 2024	2,0 ↓ Miehet 3,9 ↑ Naiset 0,0 ↓	4,9 ↓ Miehet 7,0 ↓ Naiset 2,8 ↓
Rahapelaaminen aiheuttanut ongelmia 12 viime kuukauden aikana (%) vuonna 2024	3,7 ↓ Miehet 4,8 ↓ Naiset 2,6 ↓	3,7 ↓ Miehet 5,9 ↑ Naiset 1,7 ↓
Rahapelaaminen vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden aikana (%), 20-64-vuotiaat vuonna 2024	23,7 ↓ Miehet 32,7 ↑ Naiset 13,6 ↓	19,7 ↓ Miehet 25,9 ↓ Naiset 13,1 ↓

Työikäiset/20 - 64-vuotiaat 2/2

Vaikuttavuusmittareina käytetty seuraavia: päihteet (alkoholi, tupakka, huumeet) ja peliriippuvuus. Kaikki Keski-Pohjanmaan hyvinvointisuunnitelman seurantaindikaattorit löytyvät seuraavasta linkistä: [Hyte-mittaristo Keski-Pohjanmaa Microsoft Power BI –sivulla.](#)

Työikäiset			
Päätavoitteet työikäisille: Päihdehaitat ja riippuvuushaasteet vähenevät		Toimenpide työikäisille: Lisätään puheeksiottoa, tukea ja ohjausta työikäisten elintapoihin, kuten päihde- ja riippuvuushaasteisiin.	
Välitavoite	Toimenpide	Vastuutahot/Yhteistyötahot	Mittarit
Päihteiden käyttö ja riippuvuushaitat (alkoholi, nikotiini, huumeet, rahapelaaminen) vähenevät	- Edistetään puheeksiottoa, ohjausta ja seurantaa - Koulutukset ja osaamisen lisääminen ammattilaisille - Ajantasainen, tietoon perustuva ja kohderyhmälle suunnattu viestintä - Kehitetään ja osallistutaan verkostoyhteistyöhön - Kehitetään sisäistä tiedolla johtamista ja raportointia	- Vastaanottopalvelut, neuvola, suun terveydenhuolto, koko hyvinvointialue, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: Kunnat, EHYT ry, Kokkolan ensi- ja turvakoti - Vastaanotto, mielenterveys- ja riippuvuuspalvelut, mielenterveys- ja riippuvuustyön sosiaalipalvelut, kuntoutuksen aikuisten alueelliset palvelut, TKIO ja osallisuus. - Koulutuspalvelut, koko hyvinvointialue, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: Kunnat, EHYT ry - Viestintä ja markkinointi, koko hyvinvointialue, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: mm. MiePäVäki verkostotyöryhmä - TKIO ja osallisuus, koko hyvinvointialue. Yhteistyötahot: mm. MiePäVäki verkostotyöryhmä - Tilastotiimi ja TKIO ja osallisuus, koko hyvinvointialue	- Alkoholin riskikäyttäjille tehdyt mini-interventiot, kirjaaminen AUDIT tai AUDIT-C + toimenpidekoodein (HYTE-kerroin), hyte-palvelutarjotinkäynnit - Hoitoon pääsy, matalan kynnyksen tukipalvelut ja ryhmätoiminnot - Koulutusten määrä/osallistujat - Viestinnän määrä/kampanjat/tapahtumat - Yhteishankkeet, yhteistyöryhmät - Tiedolla johtamisen toimenpiteet

Ikääntyneet/65+ -vuotiaat 1/2

Ikääntyvien alkoholin liikkakäyttö on Keski-Pohjanmaalla kasvussa, ja vaikka taso on valtakunnallista matalampi, erityisesti 65+-vuotiaat naiset erottuvat suuremman alkoholikuolleisuuden, tupakoinnin ja rahapelaamisen vuoksi – mikä korostaa järjestelmällisen puheeksioton ja ennaltaehkäisevän tuen tarvetta.

Ikääntyneet – Seurattavat indikaattorit	Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	Koko maa
Alkoholikuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä / 100 000 vastaavan ikäistä vuonna 2024	29,5 ↓ Miehet 25,8 ↓ Naiset 32,7 ↑	59,2 ↓ Miehet 96,2 ↓ Naiset 29,5 ↓
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 65 vuotta täyttäneet vuonna 2024	31,3 ↑ Miehet 45,1 ↑ Naiset 17,4 ↑	35,3 ↑ Miehet 51,6 ↑ Naiset 20,2 ↑
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 75 vuotta täyttäneet vuonna 2024	17,1 ↑ Miehet 29,8 ↑ Naiset 5,2 ↔	23,4 ↑ Miehet 37,1 ↑ Naiset 11,7 ↑
Alkoholia riskitasolla käyttävät AUDIT- / AUDIT-C-testin mukaan, % perusterveydenhuollon avohoidossa testin tehneistä 65 vuotta täyttäneistä vuonna 2023	14,6 ↑ Miehet 25,0 ↑ Naiset 7,3 ↑	13,0 ↑ Miehet 20,8 ↑ Naiset 6,5 ↑
Alkoholia humalahakuisesti käyttävien osuus (AUDIT-1k) (%), 65 vuotta täyttäneet vuonna 2024	4,7 ↓ Miehet 7,0 ↓ Naiset 2,5 ↑	5,7 ↑ Miehet 9,6 ↑ Naiset 1,9 ↔
Alkoholia humalahakuisesti käyttävien osuus (AUDIT-1k) (%), 75 vuotta täyttäneet vuonna 2024	1,8 ↓ Miehet 2,9 - Naiset 0,8 -	2,7 ↓ Miehet 5,1 ↓ Naiset 0,6 ↔
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet vuonna 2024	7,5 ↑ Miehet 5,6 ↓ Naiset 9,0 ↑	6,5 ↑ Miehet 7,8 ↓ Naiset 5,5 ↑
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet vuonna 2024	3,3 ↑ Miehet 3,8 ↑ Naiset 3,0 ↑	3,2 ↑ Miehet 3,9 ↓ Naiset 2,7 ↑
Rahapelaaminen vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden aikana (%), 65 vuotta täyttäneet vuonna 2024	28,3 ↓ Miehet 36,8 ↓ Naiset 21,0 ↓	27,4 ↓ Miehet 37,0 ↓ Naiset 19,6 ↓
Rahapelaaminen vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden aikana (%), 75 vuotta täyttäneet vuonna 2024	19,1 ↑ Miehet 23,6 ↑ Naiset 15,7 ↑	20,8 ↓ Miehet 28,9 ↓ Naiset 15,2 ↑
Päihdesairauksien vuodeosastohoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 1 000 vastaavan ikäistä vuonna 2024	4,5 ↑ Miehet 7,6 ↓ Naiset 1,9 ↑	3,4 ↓ Miehet 5,7 ↓ Naiset 1,5 ↓

Ikääntyneet/65+ -vuotiaat 2/2

Vaikuttavuusmittareina käytetty seuraavia: päihteet (alkoholi, tupakka) ja peliriippuvuus. Kaikki Keski-Pohjanmaan hyvinvointisuunnitelman seurantaindikaattorit löytyvät seuraavasta linkistä: [Hyte-mittaristo Keski-Pohjanmaa Microsoft Power BI –sivulla.](#)

Ikääntyneet			
Päätavoitteet ikääntyneille: Päihdehaitat ja riippuvuushaasteet vähenevät		Toimenpide ikääntyneille: Lisätään puheeksiottoa, tukea ja ohjausta ikääntyneiden elintapoihin, kuten päihde- ja riippuvuushaasteisiin.	
Välitavoite	Toimenpide	Vastuutahot/Yhteistyötahot	Mittarit
Päihteiden käyttö ja riippuvuushaitat (alkoholi, nikotiini, huumeet, rahapelaaminen) vähenevät	- Edistetään puheeksi ottoa, ohjausta ja seurantaa - Kiinnitetään huomiota mahdolliseen päihteiden ja lääkkeiden yhteiskäyttöön. - Tuen ja palveluiden saavutettavuuden parantaminen - Koulutukset ja osaamisen lisääminen ammattilaisille - Ajantasainen, tietoon perustuva ja kohderyhmälle suunnattu viestintä - Kehitetään ja osallistutaan verkostoyhteistyöhön - Kehitetään sisäistä tiedolla johtamista ja raportointia	- Ikääntyneiden palvelut, vastaanottopalvelut, suun terveydenhuolto, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: Kunnat, EHYT ry - Sote-keskus, ikäkeskus, vastaanottopalvelut - Ikääntyneiden palvelut, päihde- ja riippuvuuspalvelut, TKIO ja osallisuus. - Koulutuspalvelut, ikääntyneiden palvelut, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: Kunnat, EHYT ry - Ikääntyneiden palvelu, viestintä ja markkinointi, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: kunnat, järjestöt - Ikääntyneiden palvelut, TKIO ja osallisuus. Yhteistyötahot: mm. MiePäVäki verkostotyöryhmä - Tilastotiimi ja TKIO ja osallisuus, ikääntyneiden palvelut	- Alkoholin riskikäyttäjille tehdyt mini-interventiot, kirjaaminen AUDIT tai AUDIT-C + toimenpidekoodein (HYTE-kerroin), hyte-palvelutarjotinkäynnit - Kehitetään mittareita - Hoitoon pääsy, matalan kynnyksen tukipalvelut - Koulutusten määrä/osallistujat - Viestinnän määrä/kampanjat/tapahtumat - Yhteishankkeet, yhteistyöryhmät - Tiedolla johtamisen toimenpiteet

Lopuksi

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen ehkäisevän päihdetyön toimenpiteet pohjautuvat valtakunnallisiin toimenpidesuosituksiin, strategioihin ja hallitusohjelmaan sekä lainsäädäntöön. Palveluiden järjestämisessä tulee huomioida ihmisen koko elinkaari ja niiden tulee olla oikea-aikaisia, helposti saatavia, monikanavaisia sekä asiakasta kunnioittavia.

Ehkäisevä päihdetyö on pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja monialaista toimintaa, jonka tavoitteena on vahvistaa väestön hyvinvointia, ehkäistä päihteiden käyttöä ja vähentää päihteistä aiheutuvia haittoja kaikissa ikäryhmissä. Työ perustuu ajantasaiseen päihdetilannekuvaan mukaan lukien rahapelihaitat, ehkäisevän päihdetyön vähimmäistietoon sekä päihteiden käyttöön vaikuttavien suojaavien ja riskitekijöiden tunnistamiseen. Ehkäisevän päihdetyön keskeisiä periaatteita ovat varhainen tunnistaminen ja puheeksiotto, osallisuuden vahvistaminen sekä palveluiden saavutettavuus ja yhteen sovittaminen. Toiminta ulottuu laajasti sosiaali- ja terveystalouteen, kasvatukseen ja koulutuksen toimintaympäristöihin, vapaa-aikaan, järjestöyhteistyöhön sekä viestintään.

Päihteillä oireilevien lasten, nuorten, työkäisten ja ikääntyneiden palveluiden, hoidon ja tuen tulee olla riittäviä, laadukkaita ja yhteen sovitettuja. Palvelut tulee järjestää monialaisesti ja kynnyksettömästi, ja niiden on tärkeää jalkautua eri-ikäisten ihmisten arkeen ja toimintaympäristöihin sekä huomioida elämänvaiheisiin liittyvät erityistarpeet. Kaikilla eri ikäryhmiä työssään kohtaavilla ammattilaisilla tulee olla tarvittaessa valmiudet ja osaaminen ottaa päihteiden käyttö puheeksi asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa sekä ohjata oikea-aikaisen tuen ja hoidon piiriin.

Ehkäisevä päihdetyö kohdistuu yhdenvertaisesti lapsiin, nuoriin, työkäisiin ja ikääntyneisiin ja huomioi eri elämänvaiheiden erityistarpeet. Vaikuttava ehkäisevä päihdetyö edellyttää selkeitä vastuita, toimivaa koordinaatiota, riittävää osaamista sekä jatkuvaa seuranta- ja arviointia. Yhteistyössä kuntien, hyvinvointialueen, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa luodaan edellytykset päihdehaittojen vähentämiselle ja päihteettömyyttä tukevan arjen vahvistamiselle alueella.

Lähteet ja kirjallisuutta

- Björkenheim, C. & Castrén, S. & Jaakkola, ym. (2021). Rahapelaaminen puheeksi: Puheeksiotto, tunnistaminen ja lyhytneuvonta. THL, Muu 330. [Linkki "Rahapelaaminen puheeksi"-teokseen Julkarin verkkosivulla.](#)
- Ehyt (2022). Mitä on ehkäisevä päihdetyö? - Opas kunta ja aluevaltuutetuille. [Linkki "Mitä on ehkäisevä päihdetyö?"-teokseen \(pdf\).](#)
- EHYT ry ja Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soite (2026). Ota puheeksi kortit 2026, Keski-Pohjanmaa. [Linkki "Ota puheeksi"-kortteihin \(pdf\).](#)
- Hodgins, D. C. & Makarchuk, K. (2021). Avaimia rahapeliongelman hallintaan: oma-apuopas. THL, Muu 321. [Linkki "Avaimia rahapeliongelman hallintaan"-teokseen Julkarin verkkosivulla.](#)
- Järvinen-Tassopoulos, J. & Kesänen, M. (2021). Rahapeliongelman kohtaaminen sosiaalityössä. THL, Muu 337. [Linkki "Rahapeliongelman kohtaaminen sosiaalityössä"-teokseen Julkarin verkkosivulla.](#)
- Kotovirta, E. & Markkula, J. & Pajula, M., ym. (2021). Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 17. [Linkki "Päihde- ja riippuvuusstrategia"-teokseen valtioneuvoston sivuilla.](#)
- Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015). [Linkki lakiin Finlex-verkkopalvelun sivuilla.](#)
- Markkula, J. & Rapeli, S. & Kemppainen, J. & Kotovirta, E. (2021) Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma - Väliarviointi ja tehostettavat toimet vuoteen 2025. STM Raportteja ja muistioita 2021:13. [Linkki "Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma"-teokseen valtioneuvoston sivuilla.](#)
- Markula, J. & Karlsson, N. & Ollila, H. & Strand, T. (toim.)(2022). Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille. THL, Ohjaus 5/2022. [Linkki "Ehkäisevä päihdetyö"-teokseen Julkarin sivuilla.](#)
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2015). Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma: Alkoholi -, huume ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen, STM:n julkaisu 2015:19. [Linkki "Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma"-teokseen sosiaali- ja terveysministeriön sivuilla.](#)
- Strand, T. & Aho K. & Rapeli S. (toim.) (2022). Puheeksiotto on ajan antamista ikääntyneelle: Miten puhua ikääntyneen kanssa päihdeiden käytöstä, tupakka- tai nikotiinituotteista ja rahapelaamisesta. THL, Ohjaus 1/2022. [Linkki "Puheeksiotto on ajan antamista ikääntyneelle"-teokseen Julkarin verkkosivulla.](#)

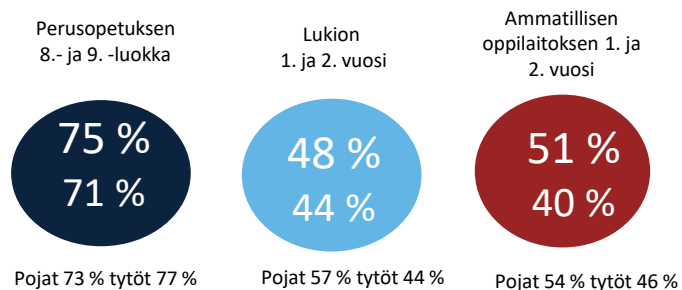
Tilastotietoa

Nuoret, jotka eivät käytä alkoholia

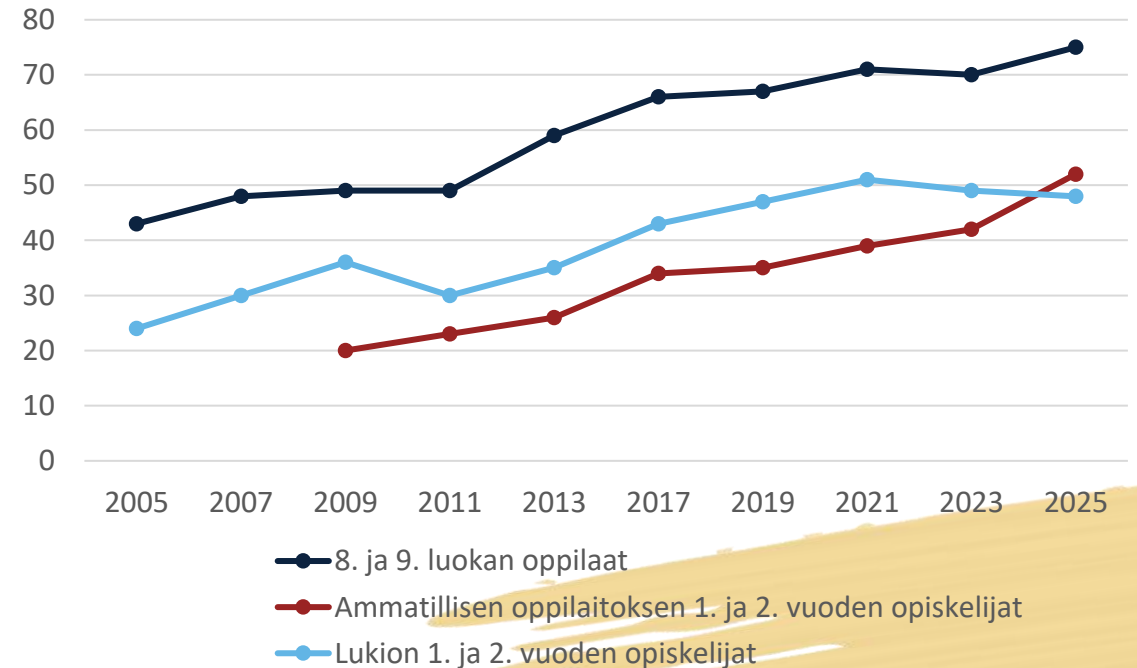
Keski-Pohjanmaan yläkoululaisista 75 % (koko maa 71 %), lukiolaisista 48 % (koko maa 44 %) ja ammattioppilaitoksen opiskelijoista 51 % (koko maa 40 %) eivät käytä alkoholia. Osuudet ovat suurempia kuin koko maassa keskimäärin.

Tyttöjen osuus on poikia suurempi yläkoulussa. Lukiossa ja ammattioppilaitoksissa poikien osuus on tyttöjä suurempi. Yläkoululaisten ja ammattioppilaitoksen osuudet ovat suurentuneet edellisvuosista, kun lukiolaisten osuus on hieman laskenut.

Kuvio. Ei käytä alkoholia Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa 2025 (kouluterveyskysely 2025)

Kuvio. Ei käytä alkoholia Keski-Pohjanmaalla vuosien 2005-2025.

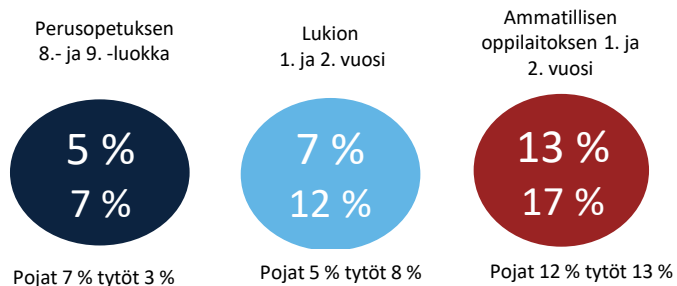

Nuorten humalahakuinen juominen

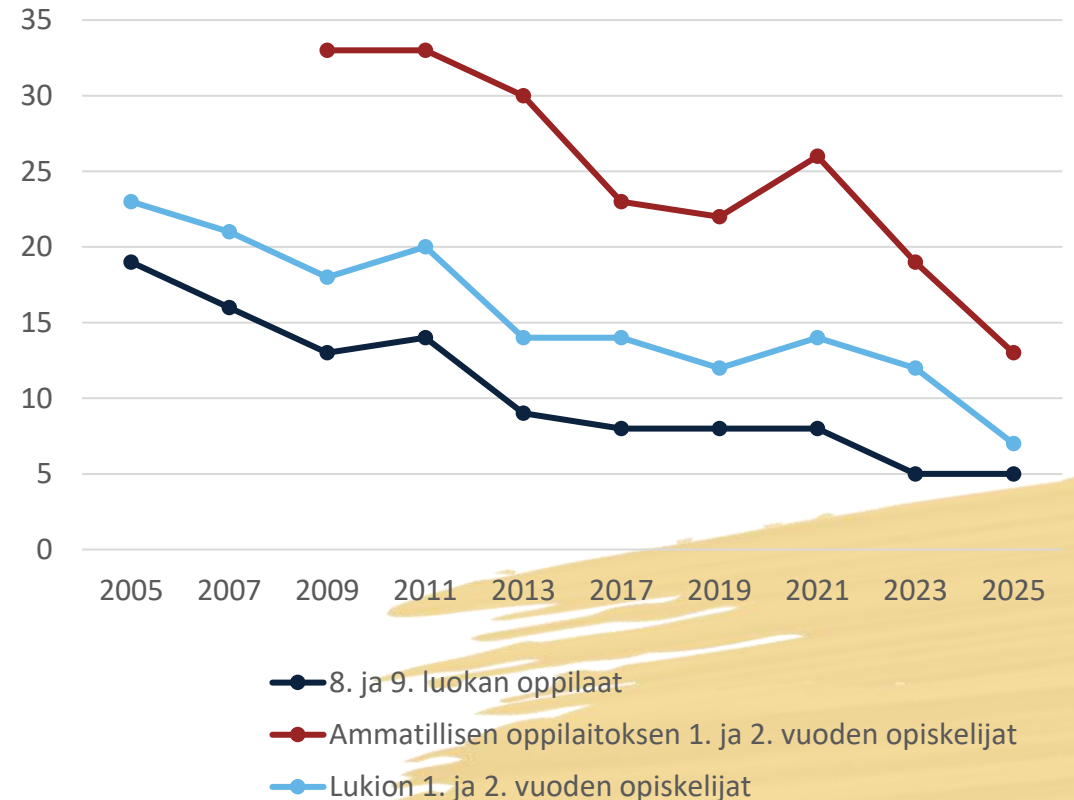
Keski-Pohjanmaan yläkoululaisista 5 % (koko maa 7 %), lukiolaisista 7 % (koko maa 12 %) ja ammattioppilaitoksen opiskelijoista 13 % (koko maa 17 %) on tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa. Osuudet ovat pienempiä kuin koko maassa keskimäärin.

Poikien osuus on tyttöjä suurempi yläkoulussa ja lukiossa tyttöjen osuus on poikia suurempi. Lukion ja ammattioppilaitoksen osuudet ovat pienentyneet edellisvuosista.

Kuvio. Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa 2025 (kouluterveyskysely 2025)

Kuvio. Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa Keski-Pohjanmaalla vuosina 2005-2025 (Kouluterveyskysely)

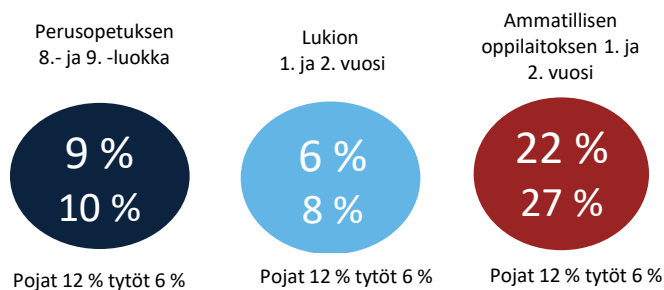

Nuorten tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö

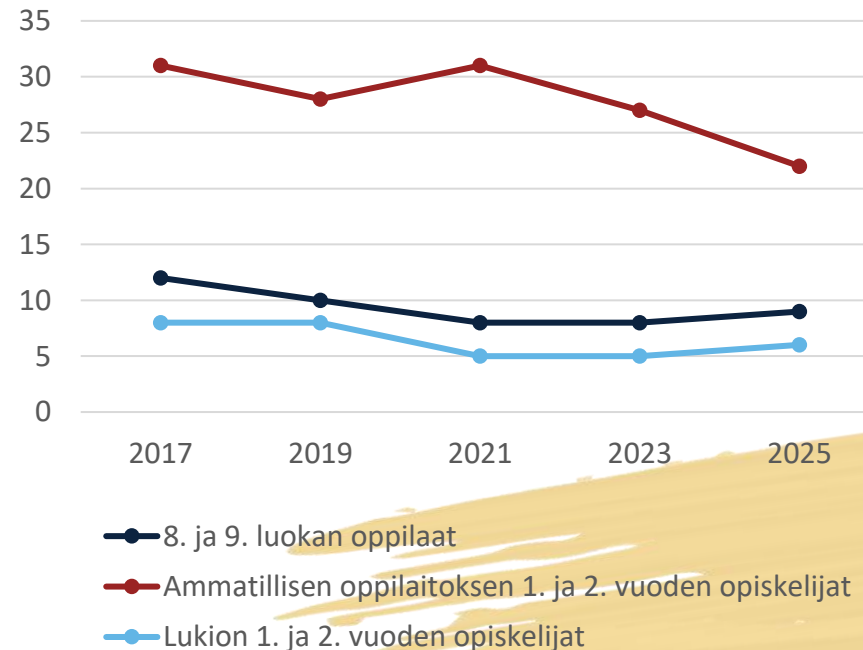
Keski-Pohjanmaan yläkoululaisista 9 % (koko maa 10 %), lukiolaisista 6 % (koko maa 8 %) ja ammattioppilaitoksen opiskelijoista 22 % (koko maa 27 %) käyttää päivittäin tupakkaa, sähkötupakkaa, nuuskaa tai nikotiinipusseja.

Ammattioppilaitoksen osuus on koko maata pienempi ja yläasteen sekä lukion osuus ovat samaa luokkaa kuin koko maassa keskimäärin. Poikien osuus on tyttöjä suurempi yläkoulussa, mutta ammattioppilaitoksessa tyttöjen osuus on poikia suurempi. Ammattioppilaitoksen osalta osuus on pienentynyt viimeisimmistä kyselykerroista.

Kuvio. Käyttää päivittäin tupakkaa, sähkötupakkaa, nuuskaa tai nikotiinipusseja Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa (Kouluterveyskysely 2025)

Kuvio. Käyttää päivittäin tupakkaa, sähkötupakkaa, nuuskaa tai nikotiinipusseja Keski-Pohjanmaalla vuosina 2019, 2021, 2023 ja 2025.

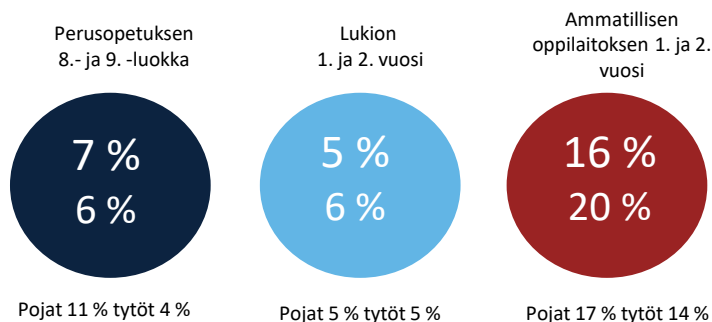

Nuorten nikotiinipussien käyttö

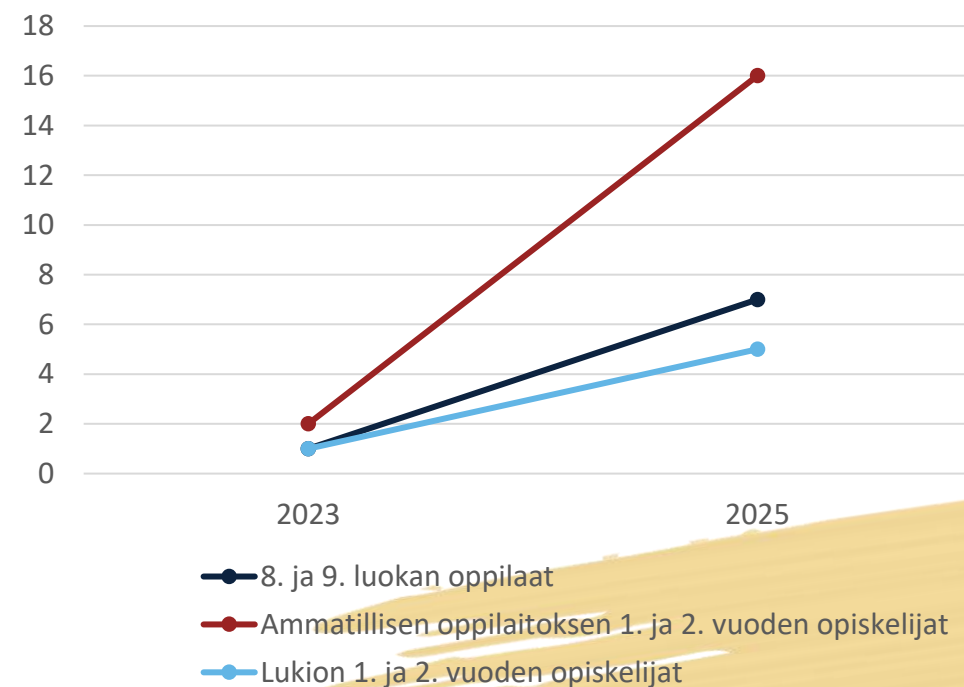
Keski-Pohjanmaan yläkoululaisista 7 % (koko maa 6 %), lukiolaisista 5 % (koko maa 6 %) ja ammattioppilaitoksen opiskelijoista 16 % (koko maa 20 %) käyttää päivittäin nikotiinipusseja. Ammattioppilaitoksen osuus on hieman koko maata pienempi ja yläkoulun sekä lukion osuus on samaa luokkaa kuin koko maassa keskimäärin.

Poikien osuus on tyttöjä suurempi yläkoulussa ja ammattioppilaitoksessa, mutta tyttöjen nikotiinipussien käyttö on kasvanut merkittävästi edelliseen kouluterveyskyselyyn verrattuna. Osuudet ovat nousseet selkeästi vuodesta 2023, erityisesti tyttöjen.

Kuvio. Käyttää nikotiinipusseja päivittäin Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa (Kouluterveyskysely 2025)

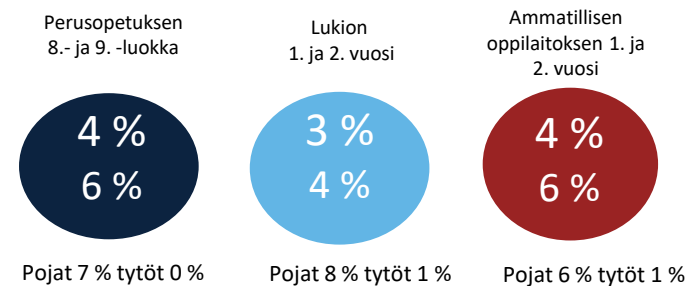
Kuvio. Käyttää nikotiinipusseja päivittäin Keski-Pohjanmaalla vuosina 2023 ja 2025.

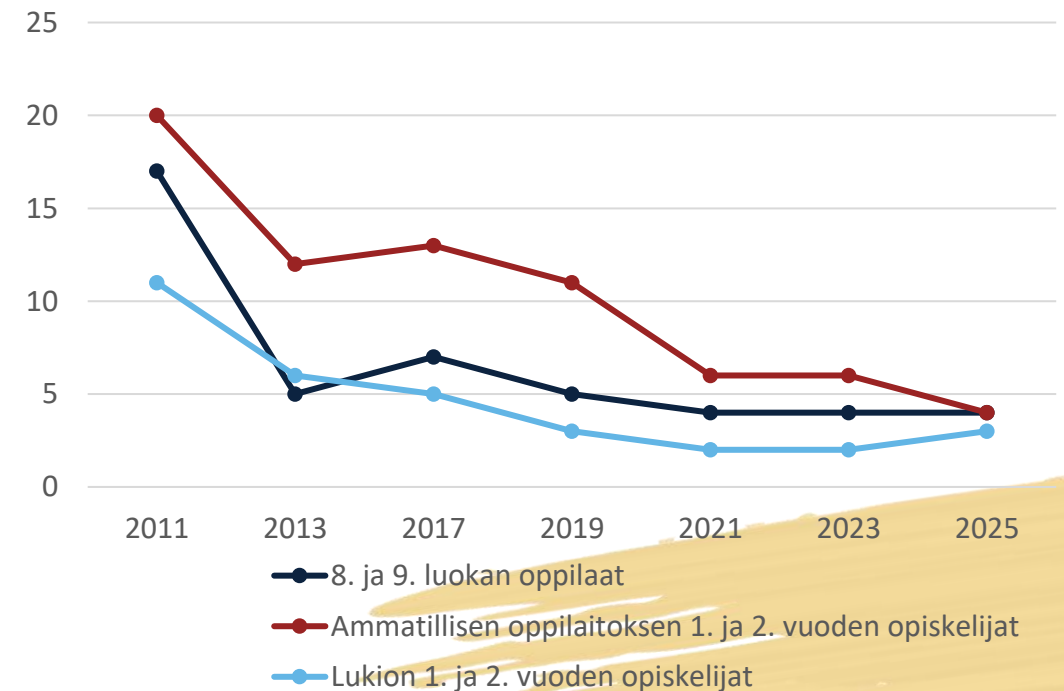
Nuorten rahapelaaminen

Keski-Pohjanmaan yläkoululaisista 4 % (koko maa 6 %), lukiolaisista 3 % (koko maa 4 %) ja ammattioppilaitoksen opiskelijoista 4 % (koko maa 6 %) pelaa rahapelejä viikoittain. Osuudet ovat samaa luokkaa kuin koko maassa keskimäärin. Poikien osuudet ovat selkeästi tyttöjä suuremmat. Yläkouluikäisten ja ammattioppilaitoksen osuus on laskenut, kun taas lukion osuus noussut vuodesta 2023.

Kuvio. Pelaa rahapelejä viikoittain Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa (Kouluterveyskysely 2025)

Kuvio. Pelaa rahapelejä viikoittain Keski-Pohjanmaalla vuosina 2011- 2025

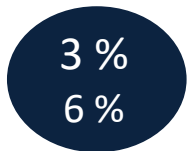
Nuorten huumeiden käyttö

Keski-Pohjanmaan yläkoululaisista 3 % (koko maa 6 %), lukiolaisista 3 % (koko maa 9 %) ja ammattioppilaitoksen opiskelijoista 5 % (koko maa 14 %) on kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran. Lukion ja ammattioppilaitoksen osuudet ovat pienempiä kuin vuonna 2023, jolloin osuudet olivat lukion osalta 5 % ja ammattioppilaitoksen osalta 11 %. Osuudet ovat pienempiä kuin koko maassa keskimäärin sekä pienempiä kuin edellisessä kyselyssä vuonna 2023. Poikien osuudet ovat hieman tyttöjä suuremmat yläkoulussa, kun taas lukiossa osuudet ovat samat. Ammattioppilaitoksen tyttöjen (9 %) osuus on selkeästi poikia (2 %) suuremmat, mutta tyttöjen huumekekoilut on laskeneet vuodesta 2023.

Keski-Pohjanmaan yläkoululaisista 1 % (koko maa 4 %), lukiolaisista 1 % (koko maa 5 %) ja ammattioppilaitoksen opiskelijoista 2 % (koko maa 9 %) on kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa. Osuudet ovat pienemmät kuin koko maassa keskimäärin.

Kuvio. Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran Keski-Pohjanmaalla ja koko maassa (Kouluterveyskysely 2025).

Perusopetuksen
8.- ja 9. -luokka

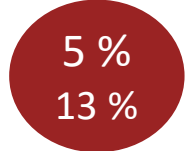
Pojat 3 % tytöt 3 %

Lukion
1. ja 2. vuosi

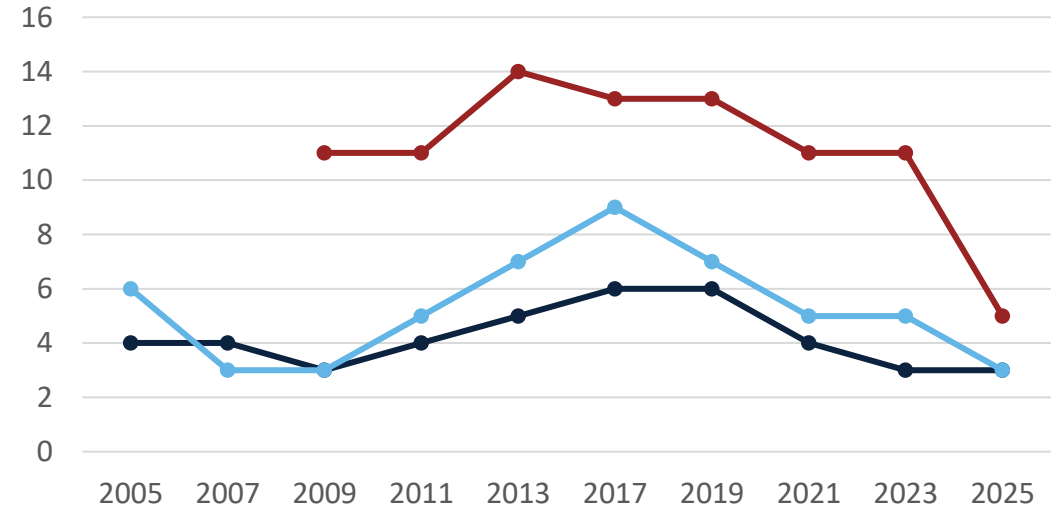
Pojat 4 % tytöt 2 %

Ammatillisen
oppilaitoksen 1. ja
2. vuosi

Pojat 2 % tytöt 9 %

Kuvio. Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran Keski-Pohjanmaalla vuosina 2005- 2025

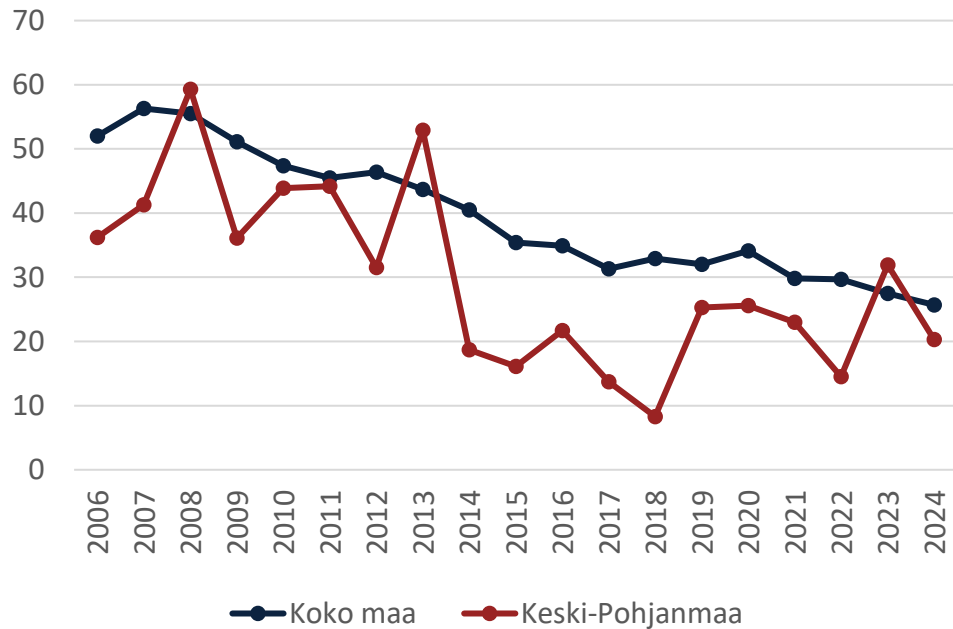

- 8. ja 9. luokan oppilaat
- Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat
- Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat

Työikäiset, alkoholikuolleisuus 20 - 64-vuotiailla

Keski-Pohjanmaan työikäisten alkoholikuolleisuus 20 - 64-vuotiailla / 100 000 vastaavan ikäistä alkoholikuolleisuus (20,3) on ollut vähäisempää verrattuna koko maahan (25,7) vuonna 2024. Miesten kuolleisuus (28,1) on ollut naisia suurempaa (12,0). Koko maassa miesten kuolleisuus on ollut 38,2 ja naisilla 12,4.

Kuvio. Alkoholikuolleisuus 20 – 64 –vuotiailla / 100 000 vastaavan ikäistä koko maa ja Keski-Pohjanmaa

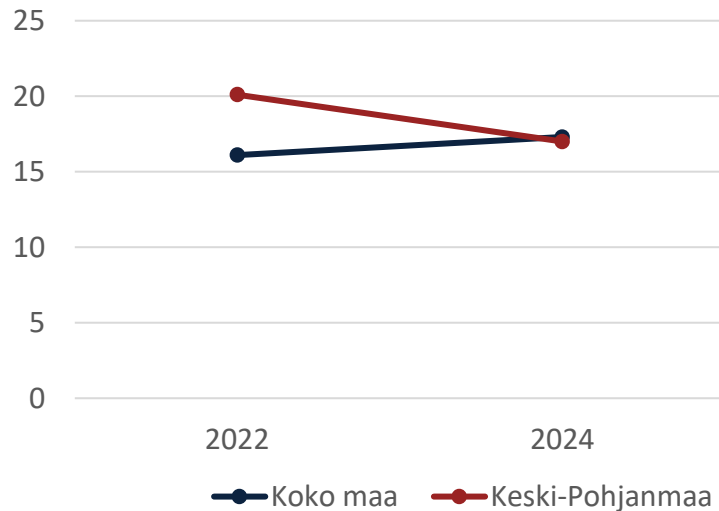
Työikäisten tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö

Keski-Pohjanmaalla työikäisistä 17,0 % käyttää päivittäin tupakka- tai nikotiinituotteita ja osuus on lähes sama, kun verrataan koko maahan 17,3 % vuonna 2024. Keski-Pohjanmaalla muutos on parempaan suuntaan vuoteen 2022 verrattuna, jolloin osuus oli 20,1 %, kun koko maassa on ollut pienoista nousua 16,1 %.

Miesten osuus 23,1 % ja naisten osuus 10,1 % vuonna 2024, kun vastaavat osuudet koko maassa olivat 22,9 % miehillä ja 11,5 % naisilla.

Tilastotietoja ei ole saatavilla kuin vuosilta 2022 ja 2024.

Kuvio. Päivittäin tupakka- tai nikotiinituotteita käyttävien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat koko maa ja Keski-Pohjanmaa.

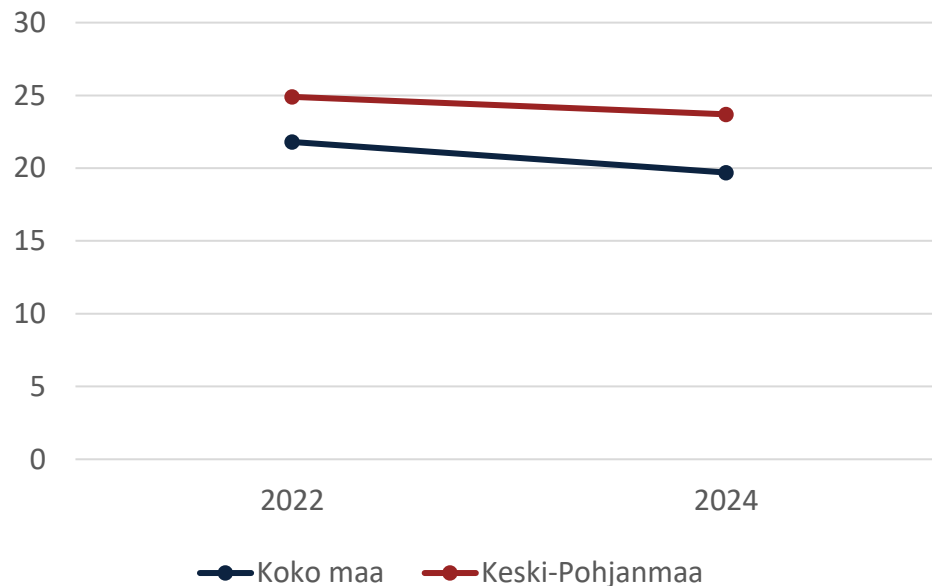
Työikäisten rahapelaaminen

Keski-Pohjanmaalla työikäisten rahapelaaminen (23,7 %) on ollut suurempaa verrattuna koko maahan (19,7 %) vuonna 2024. Miesten rahapelaaminen (32,7 %) on ollut huomattavasti naisia suurempaa (13,6 %). Koko maassa miesten rahapelaaminen 25,9 % ja naisten 13,1 %.

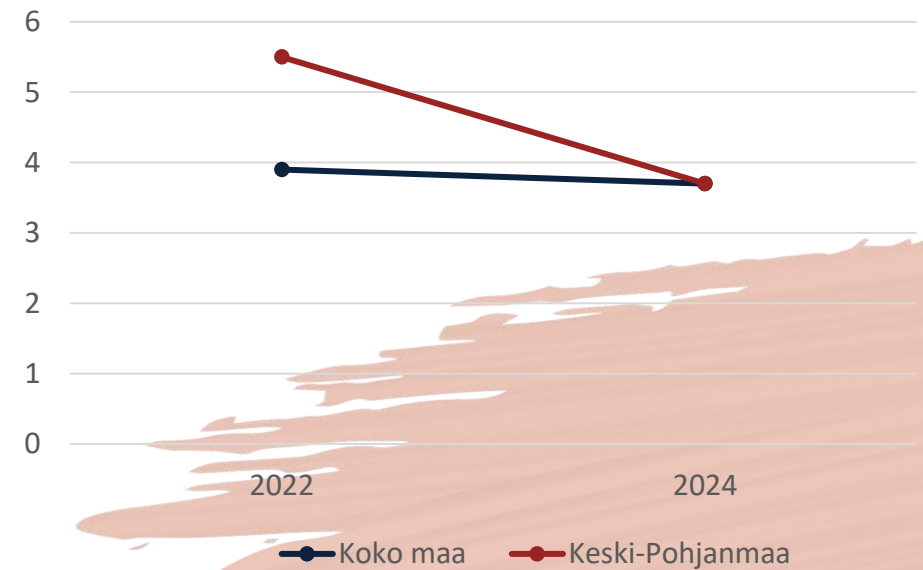
Rahapeliongelmia 12 viime kuukauden aikana kokeneiden 20 vuotta täyttäneiden osuus väestössä on Keski-Pohjanmaalla 3,7 %, kuten koko maassakin vuonna 2024. Miesten osuus 4,8 % ja naisten osuus 2,6 % Keski-Pohjanmaalla, kun koko maassa miesten osuus 5,9 % ja naisten osuus 1,7 %. Rahapelejä ovat muun muassa arvontapelit kuten Lotto, rahapeliautomaatit, raaputusarvat, urheilu- ja hevospelit, vedonlyönti sekä internetissä pelattavat rahapelit.

Tilastotietoja ei ole saatavilla kuin vuosilta 2022 ja 2024.

Kuvio. Rahapelaaminen vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden aikana, 20 – 64 –vuotiailla koko maa ja Keski-Pohjanmaa

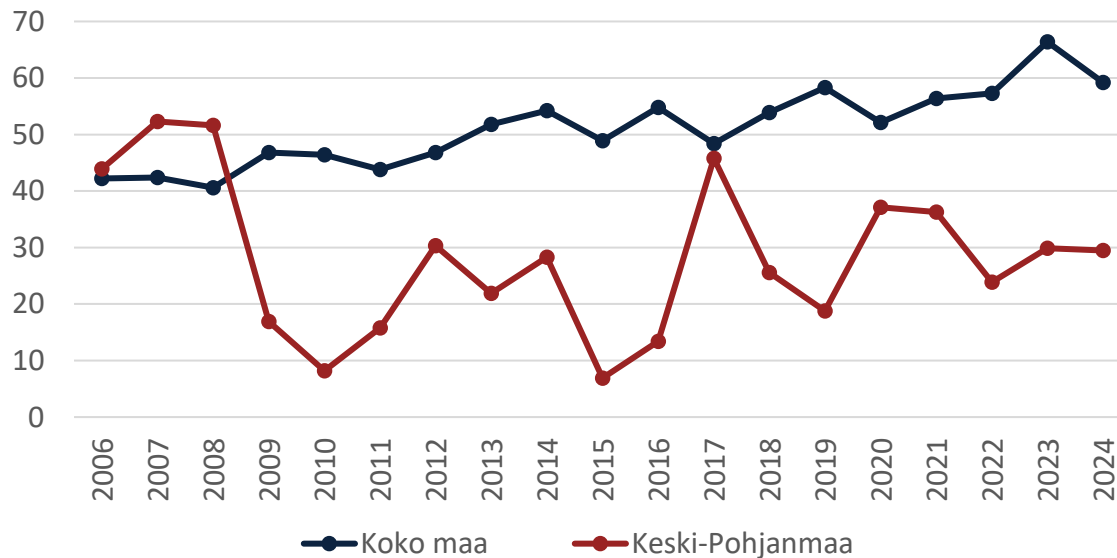
Kuvio. Rahapeliongelmia 12 viime kuukauden aikana (%) kokeneiden 20 vuotta täyttäneiden osuus koko maassa ja Keski-Pohjanmaalla.

Ikääntyneet, alkoholikuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä

Keski-Pohjanmaan alkoholikuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä / 100 000 vastaavan ikäistä alkoholikuolleisuus (29,5) on ollut merkittävästi vähäisempää verrattuna koko maahan (59,2) vuonna 2024. Naisten kuolleisuus (32,7) on ollut miehiä suurempaa (25,8). Koko maassa miesten kuolleisuus on ollut 96,2 ja naisilla 29,5.

Kuvio. Alkoholikuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä/ 100 000 vastaavan ikäistä koko maa ja Keski-Pohjanmaa

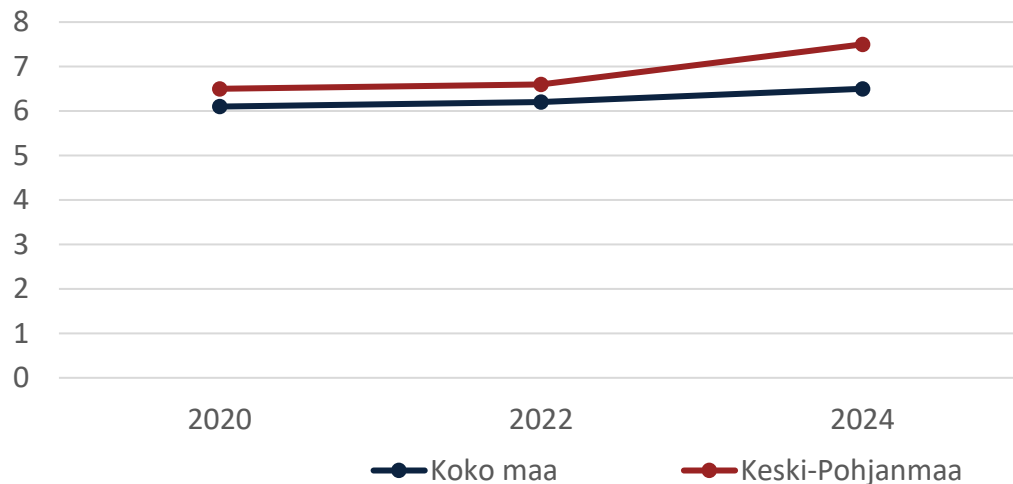
Ikääntyneet, päivittäin tupakoivat

Keski-Pohjanmaalla 65 vuotta täyttäneistä 7,5 % tupakoi päivittäin ja osuus on suurempi kuin koko maassa (6,5 %) vuonna 2024. Miesten osuus on 5,6 % ja naisten osuus 9,0 % on huomattavasti suurempi, kun vastaava luvut koko maassa ovat olleet 7,8 % miehillä ja 5,5 % naisilla.

Keski-Pohjanmaalla muutos on ollut huonompaan suuntaan vuoteen 2022 verrattuna, jolloin osuus oli 6,6 % ja koko maassa muutos on pysynyt lähes samana 6,2 %.

Tilastotietoja ei ole saatavilla kuin vuosilta 2020, 2022 ja 2024.

Kuvio. Päivittäin tupakoivien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet koko maassa ja Keski-Pohjanmaalla.

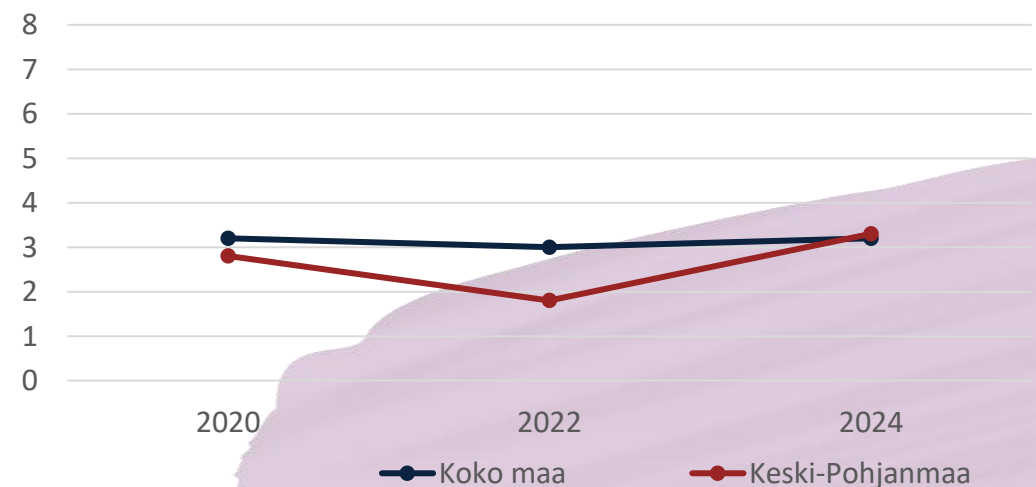

Keski-Pohjanmaalla 75 vuotta täyttäneistä 3,3 % tupakoi päivittäin ja osuus on lähes sama kuin koko maassa (3,2 %) vuonna 2024. Miesten osuus 3,8 % ja naisten osuus 3,0 %, kun vastaavat luvut koko maassa ovat olleet 3,9 % miehillä ja 2,7 % naisilla.

Keski-Pohjanmaalla muutos on ollut huonompaan suuntaan vuoteen 2022 verrattuna, jolloin osuus oli 1,8 % ja koko maassa muutos on pysynyt lähes samana 3,0 %.

Tilastotietoja ei ole saatavilla kuin vuosilta 2020, 2022 ja 2024.

Kuvio. Päivittäin tupakoivien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet koko maassa ja Keski-Pohjanmaalla.

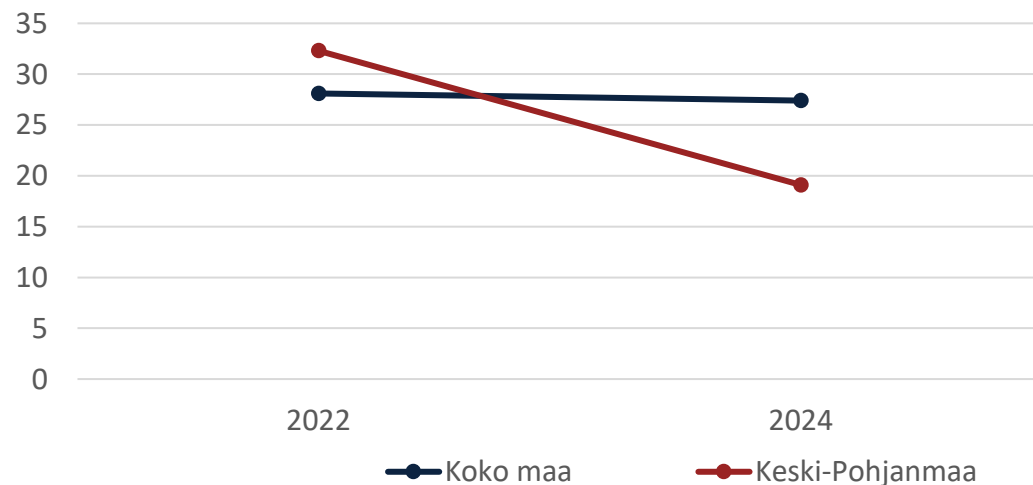
Ikääntyneet, rahapelaaminen

Keski-Pohjanmaalla 65 vuotta täyttäneistä 28,3 % rahapelasi vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden, joka on hieman suurempaa verrattuna koko maahan (27,4 %) vuonna 2024. Miesten osuus 36,8 % ja naisten osuus 21,0 %, kun vastaavat luvut olivat koko maassa 37,0 % miehillä ja 19,6 % naisilla.

Keski-Pohjanmaalla muutos on ollut parempaan suuntaan vuoteen 2022 verrattuna, jolloin osuus oli 32,3 % ja koko maassa 28,1 %.

Tilastotietoja ei ole saatavilla kuin vuosilta 2022 ja 2024.

Kuvio. Rahapelaaminen vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden aikana (%), 65 vuotta täyttäneet.

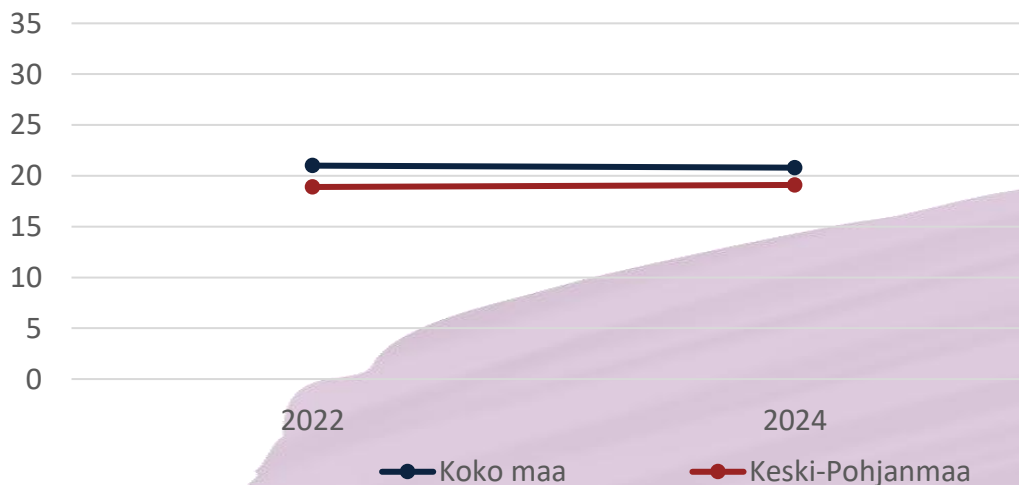

Keski-Pohjanmaalla 75 vuotta täyttäneistä 19,1 % rahapelasi vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden, joka on hieman vähäisempää verrattuna koko maahan (20,8 %) vuonna 2024. Miesten osuus 23,6 % ja naisten osuus 15,7 %, kun vastaavat luvut olivat koko maassa 28,9 % miehillä ja 15,2 % naisilla.

Keski-Pohjanmaalla muutos on ollut parempaan suuntaan vuoteen 2022 verrattuna, jolloin osuus oli 18,9 % ja koko maassa 32,3 %.

Tilastotietoja ei ole saatavilla kuin vuosilta 2022 ja 2024.

Kuvio. Rahapelaaminen vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden aikana (%), 75 vuotta täyttäneet

Huumetilanne

Keski-Pohjanmaan huumetilanne on kokonaisuutena edelleen maltillisempi kuin monilla suurilla kaupunkialueilla, mutta kehityksessä on tunnistettavia huolenaiheita. Huumetilanne heijastelee pääosin valtakunnallisia trendejä: huumeiden kokeilu on yleistynyt erityisesti nuorilla aikuisilla, ja huumeiden saatavuus on kasvanut myös pienemmillä paikkakunnilla.

Keski-Pohjanmaalla esiintyvät huumausaineet painottuvat kannabikseen, amfetamiiniin ja päihdekäyttöön tarkoitettuihin lääkkeisiin, ja harvemmin muihin huumausaineisiin kuten kokaiiniin ja ekstaasiin. Vaikka huumeiden käyttö on alueella valtakunnallisesti vertaillen vähäistä, huumausaineiden saatavuus ja käyttö edellyttävät jatkuvaa seuranta, varhaista puuttumista ja monialaista ehkäisevää päihdetyötä.

Huumeisiin liittyvät vakavat terveyshaitat, kuten huumekuolemat, ovat Keski-Pohjanmaalla harvinaisempia kuin valtakunnallisesti, mutta riski on olemassa myös pienillä alueilla. Ongelmien kasaantuminen koskettaa erityisesti henkilöitä, joilla on samanaikaisia mielenterveyden, työttömyyden tai sosiaalisen osallisuuden haasteita.